

संस्कृतम् (प्रथमं प्रश्नपत्रम्)
(साहित्यम्)

SANSKRIT (Paper I)
(LITERATURE)

समयः : होरात्रयम् (घंटा-त्रयम्)
Time Allowed : Three Hours

पूर्णाङ्काः : 250
Maximum Marks : 250

प्रश्नपत्र-सम्पुक्ताः विशेषनिर्देशाः

कृपया प्रश्नोत्तरलेखनपूर्वं निम्नलिखितनिर्देशाः सावधानतया पठनीयाः

खंडद्वयेषु विभाजिताः अष्ट प्रश्नाः ।

परीक्षार्थिभिः पञ्चैव प्रश्नाः समाधेयाः ।

प्रश्नसंख्या 1 तथा 5 अनिवार्ये । शेषप्रश्नेषु त्रयाणां समाधानं प्रदेयम् । तत्र प्रत्येकखण्डात् एकम् अवश्यं करणीयम् ।

प्रत्येकप्रश्नस्य तस्य भागस्य च अङ्काः तत्रैव निर्दिष्टाः ।

प्रश्नसंख्या 1, 5 तथा 8 संस्कृतभाषयैव समाधेयाः । शेष-प्रश्नानां समाधानं यथेच्छं संस्कृतभाषया अथवा प्रवेशपत्रे स्वीकृत-भाषया करणीयम् । संस्कृतभाषा देवनागरी-लिप्या एव लेखनीया ।

प्रश्नोत्तरस्य शब्दसीमा यदि निर्धारिता तर्हि सा सीमा पालनीया ।

प्रश्नक्रमानुसारमेव क्रमेण प्रश्नोत्तराणि प्रदेयानि । यदि उत्तरपुस्तिकायां किमपि पृष्ठं रिक्तं (अलिखितं) स्यात् तर्हि तत्र स्पष्टरूपेण अनुलोम-विलोमरेखा (x) विधेया । अंशतः प्रदत्तं प्रश्नोत्तरमपि संपूर्णप्रश्नोत्तरवत् परिगणितं भविष्यति ।

QUESTION PAPER SPECIFIC INSTRUCTIONS

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions :

There are EIGHT questions divided in TWO SECTIONS.

Candidate has to attempt FIVE questions in all.

Question Nos. 1 and 5 are compulsory and out of the remaining, THREE are to be attempted choosing at least ONE question from each Section.

The number of marks carried by a question/part is indicated against it.

Question Nos. 1, 5 and 8 must be answered in SANSKRIT and the remaining questions must be answered either in SANSKRIT or in the medium authorized in the Admission Certificate. Answer written in SANSKRIT must be in Devanagari script.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly. Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

खण्ड 'A' SECTION 'A'

- 1.(a) अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः :
 Answer all of the following (to be written in Sanskrit language) : 1×10=10
- (i) 'खय्'-प्रत्याहारान्तर्गताः वर्णाः लेखनीयाः ।
 - (ii) ईषत्स्पृष्टं प्रयत्नं केषां वर्णानाम् ? तेषां नामानि लिखत ।
 - (iii) पदस्य का संज्ञा ?
 - (iv) 'त्वं गृहं गच्छसि' - वाच्यपरिवर्तनं कुरुत ।
 - (v) 'नद्यम्बु' इत्यत्र सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिविच्छेदः करणीयः ।
 - (vi) 'गङ्गाधः' इत्यत्र सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिस्थितिः विवेचनीया ।
 - (vii) 'यूपदारु' इत्यत्र विग्रहं समासनाम च लिखत ।
 - (viii) 'पञ्चानां गवां समाहारः' इत्यत्र समासं समासनाम च लिखत ।
 - (ix) 'सीतया वनं गतम्' - वाच्यपरिवर्तनं कुरुत ।
 - (x) गुणसंज्ञाविधायकं सूत्रं किम् ?
- 1.(b) अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सूत्रोल्लेखपूर्वकं संस्कृतभाषया विभक्तिनिर्णयं कुरुत :
 2×5=10
- (i) गां दोग्धि पयः ।
 - (ii) अलं श्रमेण ।
 - (iii) हिमालयात् गङ्गा प्रभवति ।
 - (iv) हरये क्रुध्यति ।
 - (v) ग्रामस्य दक्षिणतः नदी ।
- 1.(c) अधोलिखितानां सूत्राणाम् अर्थोदाहरणानि 3-4 पंक्तिभिः लिखत -
 2×5=10
- (i) हलन्त्यम् ।
 - (ii) एचोऽयवायावः ।
 - (iii) कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे ।
 - (iv) उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे ।
 - (v) पञ्चमी भयेन ।
- 1.(d) आधारस्य भेदान् सोदाहरणं व्याख्यात । 10
 Explain types of आधार with examples.
- 1.(e) विशेषणं विशेष्येण बहुलम् - सोदाहरणं व्याख्यात । 10
 विशेषणं विशेष्येण बहुलम् - Explain with examples.
2. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः : 20+15+15=50
- 2.(a) वैदिकसंस्कृतस्य प्रमुखवैशिष्ट्यानि दर्शयत । 20
 Illustrate major features of the Vedic Sanskrit.
- 2.(b) संस्कृतकाव्यशास्त्रे अलङ्कारसम्प्रदायस्य विकासं वर्णयत । 15
 Elucidate the development of the अलङ्कारसम्प्रदाय in Sanskrit poetics.
- 2.(c) लौकिकसंस्कृतभाषायां पदविज्ञानस्य वैशिष्ट्यं वर्णयत । 15
 Describe the significance of morphology in classical sanskrit language.

3. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः : 15+10+15+10=50
- 3.(a) रामायणस्य सामाजिकं पक्षं वर्णयत । 15
Describe the social aspects of the Rāmāyaṇa.
- 3.(b) 'भारवेरर्थगौरवम्' - सोदाहरणं वर्णयत । 10
भारवेरर्थगौरवम् - Elucidate with examples.
- 3.(c) वाक्यं रसात्मकं काव्यम् - सोदाहरणं विमृशत । 15
वाक्यं रसात्मकं काव्यम् - Elaborate with examples.
- 3.(d) संस्कृतखण्डकाव्यस्य विकासं वर्णयत । 10
Discuss the development of Sanskrit khaṇḍa-kāvya.
4. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः : 20+15+15=50
- 4.(a) नाट्यसाहित्यस्य उद्भवं विकासं च वर्णयत । 20
Describe the origin and development of the dramatic literature.
- 4.(b) इतिहासस्य उपादानरूपेण महाभारतस्य वैशिष्ट्यं लिखत । 15
Write the significance of the Mahābhārata as the source of the history.
- 4.(c) काव्यहेतुविषये निबन्धं रचयत । 15
Write an essay on the subject of Kāvyaheṭu.
- खण्ड 'B' SECTION 'B'**
5. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः : 10×5=50
Answer all of the following (to be written in Sanskrit language) :
- 5.(a) प्राचीनभारतस्य ललितकलाम् अधिकृत्य निबन्धं लिखत । 10
- 5.(b) अर्थशास्त्रस्य प्रमुखान् प्रतिपाद्यान् विषयान् वर्णयत । 10
- 5.(c) गृहस्थस्य धर्मान् वर्णयत । 10
- 5.(d) प्राचीनभारतस्य खगोलभूगोलविज्ञानं विमृशत । 10
- 5.(e) ब्रह्मचर्याश्रमस्य संस्कारान् वर्णयत । 10
6. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः : 20+15+15=50
- 6.(a) वेदान्तदर्शनानुसारम् अनुबन्धचतुष्टयं प्रतिपादयत । 20
Describe the fourfold anubandhas according to the Vedānta-philosophy.
- 6.(b) सांख्यदर्शनम् अनुसृत्य सत्कार्यवादं निर्णयत । 15
Justify the satkāryavāda according to the Sāṃkhya-philosophy.
- 6.(c) योगदर्शनस्य अष्टाङ्गानि वर्णयत । 15
Describe the eight āṅgas of the Yoga-philosophy.
7. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः : 20+15+15=50
- 7.(a) न्यायदर्शनम् अनुसृत्य प्रत्यक्षस्य लक्षणं भेदान् च वर्णयत । 20
Elaborate the definition and classification of the perception by following the Nyāya-philosophy.
- 7.(b) वैशेषिकदर्शनानुसारं कारणस्य भेदान् सलक्षणं वर्णयत । 15
Describe the definition and classification of the cause according to the Vaiśeṣika-philosophy.
- 7.(c) जैनदर्शनस्य सप्तभङ्गीनयं वर्णयत । 15
Explain the sapṭabhaṅgī-naya of the Jaina-philosophy.

8. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः :

25+25=50

Answer all of the following (to be written in Sanskrit Language) :

8. (a)

अधोलिखितं सन्दर्भं सम्यक् अवधार्य तदधस्तात् पृष्ठानां प्रश्नानाम् उत्तरं देवनागरीलिप्या स्वेन संस्कृतेन दीयताम् । प्रत्येकम् उत्तरं 3-4 पंक्तिभिः भवेत् : 5×5=25

पुरा त्रयो व्यवसायाः प्रधानरूपेण प्रचलिता आसन् - कृषिः पशुपालनं शिल्पं च । एतैर्निष्पन्नानि वस्तूनि व्यापारद्वारा देशेषु विदेशेषु च प्रेष्यन्ते स्म । प्राचीना भारतीयाः कृषिप्रधाना आसन् सम्प्रत्यपि सन्ति । कृषिजं वस्तु अवलम्ब्य माङ्गलिको विधिरनुष्ठीयते । अन्नस्य महिम्ना कृषिगौरवं ज्ञायते । तथा हि - अन्नं न निन्द्यात् । अन्नवानन्नादो भवति । अन्नं न परिचक्षीत । अन्नं बहु कुर्वीत । तद् व्रतम् । एवं तैत्तिरीयोपनिषदन्नस्य महिमानं स्तौति । अन्नं ब्रह्मेति मतम् । नवीनप्रस्तरयुगे वन्यानामन्नानां भोज्यत्वमभोज्यत्वं वा परिज्ञातुं प्रयासोऽभवत् । खाद्यान्नानां कृषिविधिना कृत्रिमैरुपायैर्विकासः समारब्धः । तस्मात् कालादारभ्य कस्मिन् ऋतौ कीदृशे च क्षेत्रे कियन्मात्रं बीजं वपनीयम्, तस्य सुसंवर्धनाय कियत् सेचनं कर्तव्यम्, भूमेरुत्पादकशक्तिः कथं वर्धनीयेति समस्या अधिकृत्य सम्यग्गवेषणं कृतम् । प्रयतमानाश्च ते कृषका अस्मिन् विषये स्वदेशस्य विदेशानां च बीजानि फलानि च स्वदेशे संवर्धितवन्तः । नित्यमेव वन्यानां कृषिजानां चान्नानां कृषिकल्पं कृतवन्तः ।

प्रश्नाः -

- पुरा के के व्यवसायाः प्रचलिताः ?
- अन्नस्य महिमा कीदृशं स्तूयते स्म ?
- नवीनप्रस्तरयुगे कीदृशः प्रयासः समारब्धः ?
- कृषिनिमित्तं कीदृशं गवेषणं कृतम् ?
- कृषकाः अस्मिन् विषये किं कृतवन्तः ?

8. (b)

अधोलिखितं सन्दर्भं सम्यक् अवधार्य तदधस्तात् पृष्ठानां प्रश्नानाम् उत्तरं देवनागरीलिप्या स्वेन संस्कृतेन दीयताम् । प्रत्येकमुत्तरं 3-4 पंक्तिभिः भवेत् : 5×5=25

गृहत्यागादनन्तरं सिद्धार्थः सत्यस्य साधनायां संलग्नोऽभवत् । पञ्चभिर्भिक्षुभिः अटन् ऊरुबेलायामेकान्तक्षेत्रे स प्राविशत् । सत्यसन्धानाय स तत्र स्थितवान् । जनाः तं शाक्यमुनिरिति ज्ञातवन्तः । तस्य अयं कालः आर्यपर्यवेक्षणाकाल उच्यते । शाक्यमुनिः सत्यानुसन्धाने शान्तिपर्येषणायां च भ्रमति स्म । स कठोरान् नियमान् पालयामास । परन्तु आत्मशान्तिर्न लब्धा । ध्यानयोगेन अपि सन्तोषो न प्राप्तः । योगाभ्यासेनापि जरामरणादीनामन्तो नावलोकितः । षड्वर्षाणि कृच्छ्रं तपः कृत्वा विषादग्रस्तः सन् तत् स्थानं परित्यज्य स गयां गतवान् । तत्र निरञ्जनानदीतटे पिप्पलस्याधः कृतसंकल्पः समासीन आसीत् । सम्बोधिप्राप्त्यै स समाधिस्थः अभवत् । तस्यामवस्थायां सम्बोधिबलेन तस्य आर्यसत्योपलब्धिर्जाता । रात्रेः प्रथमे प्रहरे स्वजीवनस्यातीतमितिहासं द्वितीये प्रहरे च दिव्यदृष्टिबलेन कर्मफलभोगे मग्नं संसारमवलोकितवान् । तृतीये प्रहरे जरामरणादीनां द्वादशानां निदानानां ज्ञानं प्राप्तम् । ततः तेषां निदानानां निवारकस्वरूपस्य निर्वाणस्य अनायासोपलब्धिर्जाता । तस्य साधना फलवती अभवत् । आर्यसत्यानां यथार्थज्ञानेन स बुद्धत्वं प्राप्तवान् ।

प्रश्नाः -

- सिद्धार्थः ऊरुबेलायां केन रूपेण उपस्थितः ?
- स कथं शाक्यमुनिः बभूव ? स च कथं भ्रमति स्म ?
- शाक्यमुनिरूपेण तस्य का स्थितिः अभवत् ?
- स कुत्र केन प्रकारेण सम्बोधिं प्राप्तवान् ?
- स सम्बोधेः अनन्तरं कथं बुद्धत्वं प्राप्तवान् ?